

הקברות שבשטחי הרשות הפלסטינית. מכשול הפרדה, אשר הוקם סמוך לגבול העירוני, פגע בקשרים והקשה על נוהגי הקבורה.

בעיריית ירושלים לא הבדילו בין השבט הבדואי עבדייה לבין ערב אס-סוואחרה והניחו כי מדובר במרחב הומוגני. בהתאם לכך נכללה אום ליסון בתוכנית המתאר שהוכנה עבור אס-סוואחרה, תוך הנחה כי תושבי השכונה יסתמכו על מבני הציבור (וכן גם על בית הקברות) שבשכונה שמצפון להם. ואולם בני עבדייה ממשיכים לתפקד כקבוצה נפרדת ומקיימים קשרים דווקא עם תושבי שכונת סור באהר.

רקע על אום ליסון

שכונת אום ליסון היא שכונה הממוקמת בדרום ירושלים המזרחית ומורכבת משתי תתי שכונות. השכונה המרכזית יושבת על גבעה נפרדת מדרום מזרח לשכונה הישראלית תלפיות מזרח, שנבנתה אחרי 1967 בשטח ההפקר ומעבר לקו הירוק. תת שכונה קטנה נוספת, הקרויה עבדייה, יושבת בין הגבעה לבין השכונה הישראלית. משני צידיה מוגדרת השכונה על-ידי שני אפיקים של ואדי אד-דארג'ה (נחל דרגה). האפיק הצפוני, מפריד את אום ליסון משכונתה אס-סוואחרה. הדרומי, הנקרא בפי התושבים ואדי אל-חומוס, מפריד אותה מסור באהר. בשני האפיקים מתקיימת פעילות חקלאית. ואדי אל-חומוס מעובד על-ידי תושבי סור באהר ואילו האפיק הצפוני והמישור הרחב המתחבר אליו מעובדים על-ידי תושבי אום ליסון.

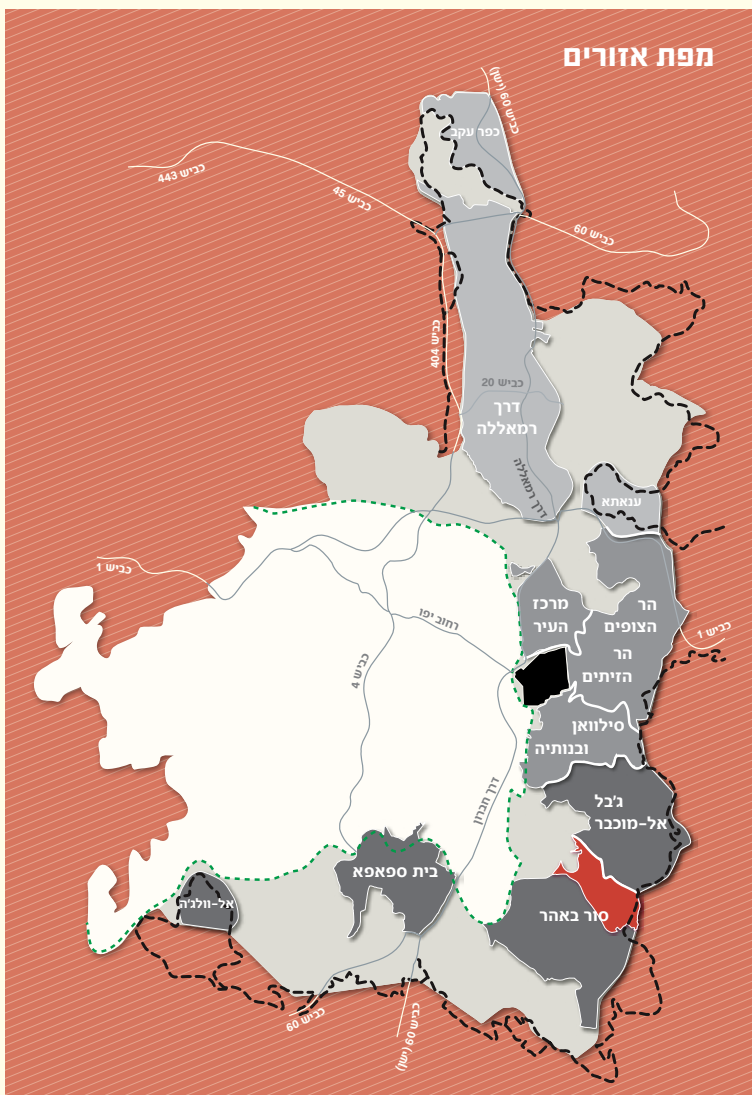
אום ליסון ממוקמת על אדמות שכונת סור באהר, שתושביה הם עדיין בעלי חלק מהאדמות. בראשית המאה הקודמת, משפחות מהשבט הבדואי עבדייה רכשו חלק מהאדמות, שעובדו על-ידן קודם לכן באופן עונתי. כיום, המוצא של רוב תושבי שכונת אום ליסון הוא מהשבט עבדייה, אשר רובו חי כיום מחוץ לירושלים. קשרים קבועים ממשיכים להתקיים בין בני השבט החיים בתוך העיר ומחוצה לה וחלק מהמשפחות אף ממשיכות לקבור את מתייהן בבית

נתונים
אוכלוסייה 3,000
שטח 1,233 דונם

מקרא

העיר העתיקה	ירושלים המזרחית
הקו הירוק	קרקע מופקעת
מכשול הפרדה	ירושלים צפון
כבישים	ירושלים מרכז
ירושלים המערבית	ירושלים דרום

בדבר הפקדה להתנגדויות הציבור של תיקון לתוכנית להרחבת תלפיות מזרח. לתדהמתם, מעיון בתוכנית המופקדת העלה כי הכניסה המשופרת בוטלה כבר ב-2005 (במסגרת תוכנית ההרחבה המקורית עליה לא ידעו ולכן גם לא התנגדו) וכי כניסה אחרת מתוכננת לשכונה במסגרת תוכנית התוואי החדש של כביש הטבעת המזרחי שטרם אושר. למעשה, הבינו התושבים, כי שכונתם הופקרה ללא כניסה סטטוטורית וכי אפילו הכניסה הבעייתית הקיימת עלולה להיחסם.

התושבים הגישו התנגדות לתיקון לתוכנית ההרחבה והתנגדותם התקבלה. ביולי 2012 נכנסה לתוקף תוכנית מתקנת המחזירה את תוואי הכניסה שבוטלה בשנת 2005 ומקטינה בפועל את ההרחבה לתלפיות מזרח. עד שתבוצע הכניסה הישנה-חדשה, שיפרה עיריית ירושלים באופן משמעותי את צומת הכניסה הקיימת, כולל הקמת אי תנועה.

בסופו של דבר לשכונה יש כניסה

במשך שנים סבלו תושבי אום ליסון ממצבה של צומת הכניסה לשכונה, שהיוותה מפגע בטיחותי חמור. מבנה הצומת הבעייתי, הפנייה החדה והמשופעת, שדה הראייה המשובש והשטח הקטן לפניית כלי רכב גדולים, גרמו לצומת להיות מסוכן. ואכן, לעיתים קרובות התרחשו בצומת תאונות דרכים. בשכונה מתגוררים מספר בעלי משאיות אשר לא יכלו להיכנס לשכונה מבלי לעלות על אי תנועה ולעבור למסלול הנגדי כדי לקבל את הרדיוס הדרוש לסיבוב.

כביש הכניסה לאום ליסון, המשמש את התושבים מזה שנים, אינו סטטוטורי. השטח שעליו נמצא כביש הכניסה מופיע בתכנית השכונתית כשטח נוף פתוח, וכך למעשה מבטל אותו. במקום הקטע המבוטל הציעה התוכנית השכונתית חיבור אחר, בסמוך, עם זוויות נוחות יותר ושדה ראייה משופר אך הכניסה הסטטוטורית והמשופרת לא בוצעה מעולם.

בעוד התושבים מתכוננים לפנות לעירייה בדרישה לסדר את צומת הכניסה לשכונה, ראו שלט פרסום של רשויות התכנון

הכניסה המשופרת לשכונה

מול העירייה בבקשה כי תחבר אותם למערכת הביוב העירונית. רק בשנת 2011 החלה חברת התשתיות של עיריית ירושלים (הגיחון) לתכנן את קו הביוב השכונתי. לאחרונה קבלו התושבים דרישה לתשלום אגרות ביוב בסכומים של אלפי שקלים והם מתקשים לעמוד בהם במיוחד בעוד עליהם להמשיך ולתחזק את בורות הספיגה.

בית עלמין

בירושלים המזרחית ובקהילות פלסטיניות נוספות לא נפוץ השימוש בבתי עלמין ציבוריים. כל כפר, שכונה, שבט או משפחה מורחבת נוהגים לקבור את מתיהם על אדמתם בקרבה למקום מגוריהם. עורכי התוכנית שהוכנה לאום ליסון ולאס-סוואחרה, כללו בתחומה את בית הקברות של אס-סוואחרה אך תושבי אום ליסון, השייכים לשבט העבדייה, אינם שותפים בו. בני השבט משתמשים בבית הקברות השבטי המצוי ממזרח לירושלים. עם הקמת מכשול ההפרדה נעשתה היציאה לקבורה בעייתית ופעמים נגרמה פגיעה חמורה בכבוד המת. עקב כך פעלו התושבים למציאת אתר קבורה חלופי בקרבת מקום. הם רכשו דונם אדמה מתושב אס-סוואחרה והחלו לפתחו. העירייה עצרה את עבודות הפיתוח ודרשה מהתושבים לתכנן את השטח. שנתיים של מגעים

כביש הטבעת המזרחי

כביש הטבעת המזרחי מתוכנן לעבור מצפון לדרום במזרחה של ירושלים. למעלה ממחצית התוואי אושר בוועדות התכנון ונכנס לתוקף. בחלקו הדרומי של הכביש, כללה התוכנית הריסות בתים מרובות והתקבלה בהתנגדות חריפה. המתכננים הציעו תוואי חדש אשר מצוי כעת בשלבי אישור מתקדמים. במסגרת התוכנית לתוואי החדש מתוכנן כביש נוסף שתפקידו לחבר את כביש הטבעת אל איזור התעסוקה הדרומי של ירושלים ואל השכונות הסמוכות. כביש החיבור המתוכנן עובר בשטחי אום ליסון, תוך ביטול שטחי מגורים מאושרים, הריסת בית קברות משפחתי (ראו: בית עלמין) והפרדת אום ליסון מסור באהר. כמו כן, על פי התוואי החדש תוסט הכניסה לשכונה למקום חלופי (ראו סיפור מסגרת).

הרחבות לתלפיות מזרח

שטחי המגורים בשכונת אום ליסון מצומצמים וזכויות הבנייה הנמוכות. הדבר בולט במיוחד אלמול זכויות הבנייה הגבוהות הניתנות לתלפיות מזרח, הבנויה בחלקה על קרקעות שהופקעו מתושבי סור באהר אחרי מלחמת 1967. לתלפיות מזרח זכויות בנייה גדולות יותר, ובנוסף, מתוכננת, צמוד לכניסה לאום ליסון, הרחבה חדשה, בה יבנו בתי מגורים בני שש קומות באחוזי בנייה גבוהים (ראו סיפור מסגרת). למעשה זו הפעם הראשונה שהשכונה הישראלית מתרחבת אל צידו המזרחי של רחוב משה ברזני שבמשך שנים שימש כגבול בלתי רשמי בינה לבין אום ליסון. יתרה מזאת, צפונה יותר, בין בתי עבדייה, קיבלה לאחרונה חברת "באמונה" היתר בניה לבניית התנחלות חדשה בחסות התרחבות קטנה נוספת לתלפיות מזרח.

בעיות מרכזיות באום ליסון

דרכים

להבדיל משכונות אחרות, למערך הדרכים הקיים באום ליסון מבנה בסיסי טוב. הדרכים הפרוסות בשטח, למרות היותן מוזנחות, מגיעות כמעט לכל חלקי השכונה והן יושבות על תוואי השטח בשיפועים נוחים ובהתאם לטופוגרפיה. את מערכת הדרכים ראוי היה לשפר באמצעות עיבוי, שדרוג והרחבת הכבישים הקיימים, כולל הוספת דרכים מקומיות המובילות למקבצי הבתים. למרות זאת, עורכי התוכנית השכונתית הסתמכו רק באופן חלקי על הדרכים הקיימות. כתוצאה מכך ברוב המקרים בהם יש סתירה בין הכבישים המוצעים בתוכנית לבין אילו הקיימים בשטח, הדרכים המתוכננות עוברות על גבי מבנים קיימים ומשום כך לא ניתן לבצעם. בסופו של דבר אי פיתוח הדרכים מציבה מכשולים גם בפני פיתוח מבני המגורים בשכונה, מכיוון שבלי דרכי גישה לא ניתן לקבל היתרי בנייה.

מערכת הביוב

20 בתים בלבד בשכונת אום ליסון מחוברים למערכת הביוב העירונית. שאר התושבים נאלצים לנקז את הביוב אל בורות ספיגה שחפרו בחצרות בתיהם, דבר המהווה מפגע תברואתי ומסכן את מי התהום. בנוסף, עלות חפירת ותחזוקת הבורות גבוהה ונופלת על כתפי התושבים. עיריית ירושלים הגדילה לעשות כשחילקה צווי הריסה על בורות ספיגה שנחפרו ללא היתרי בנייה. ידוע על לפחות בור אחד שנהרס בפועל. נציגי התושבים פנו פעמים רבות (למשל, עם בניית בית הספר בשכונה ועם תכנון כביש הטבעת המזרחי) אל

רחובות טיפוסיים

התוכניות המאושרות באום ליסון

744.0 דונם	חלק מתוכנית מתאר מס' 2683א' לאס-סוואחרה
413.0 דונם	חלק מתוכנית מס' 14585' לכביש הטבעת המזרחי (טרם אושרה)
53.0 דונם	תוכניות מתאר מס' 7977 ו-7977א' להתרחבותה של תלפיות מזרח
3.0 דונם	תוכנית מס' 12876 להתרחבותה של תלפיות מזרח
3.0 דונם	חלק מתוכנית מס' 1824א' לחלק מתלפיות מזרח
1,216.0 דונם	סה"כ שטח מתוכנן
17.0 דונם	שטח לא מתוכנן
1,233.0 דונם	סה"כ שטח השכונה

בנוסף, במהלך השנים אושרו כ-8 תוכניות נקודתיות מפורטות מבלי שהוסיפו שטח לשכונה.

ייעודי קרקע מול שימושים בתוכניות מאושרות

שימוש בפועל	תכנית		ייעוד
	%	דונמים	
המגבלות על הבנייה למגורים חמורות במיוחד: זכויות הבנייה נמוכות וישנה דרישה לתכנון מפורט עבור מגרשים הגדולים מ-6 דונם. למרות זאת, זכויות הבנייה בשכונה טרם מוצו. מחד נותרו שטחים פנויים המיועדים לבנייה ומאידך קיימים בתים בשטחים אסורים לבנייה. הפער נובע ממבנה הבעלויות על הקרקע: שטחים בלב השכונה, השייכים לתושבי סור באהר שאינם גרים בה, אינם מפותחים. ואילו תושבי אום ליסון, הזקוקים לדירות מגורים ויכולים לבנות רק על הקרקעות שרכשו נאלצים לבנות על אדמתם החקלאית גם אם אינה מיועדת לבנייה.	28	348	מגורים*
שטחים פתוחים נרחבים, המשמשים ברובם לחקלאות, ממוקמים בהיקף השכונה ומפרידים אותה משכונתיה. בשטחים אלה הפיתוח אסור, כולל פיתוח גינות משחק. בשכונה לא מתוכננת אף לא גינת כיס אחת, פארק או מתקן ספורט. למרות זאת, לפני מספר שנים, פיתחה העירייה, בתת השכונה עבדייה, מגרש ספורט ולצדו גינת משחקים: מגרש הספורט ממוקם בחלקו על שטח המיועד למבנה ציבור ובחלקו על שטח למגורים. גינת המשחקים ממוקמת על שטח שמיועד כולו למגורים. המגרש והגינה לא זוכים לאחזקה הנדרשת מטעם העירייה.	44	538	שטחים פתוחים
מתוך כלל השטח המיועד בתוכניות לדרכים, חלק ניכר ממנו מיועד לתנועה עירונית עוברת במסגרת התכנון לכביש הטבעת המזרחי. כך, למעשה, מערך הדרכים השכונתי אינו זוכה לשיפור הנדרש (ראו: דרכים). זאת למרות מצבן הפיזי הירוד של הדרכים, שהן נעדרי מדרכות, תאורה וגדרות בטחון. בתחום השכונה קיימות דרכים סטטוטוריות המשמשות בפועל, לצד קטעי דרכים סטטוטוריות, החורגים מהדרכים הקיימות ואין אפשרות לממשם. בנוסף, ישנם דרכים קיימות שאין להן כל מעמד סטטוטורי והן משמשות את תושבי השכונה יום יום.	22	256	דרכים
התוכניות לשכונה מייעדות שלושה מגרשים למבני ציבור: שניים לגני ילדים ואחד לשני בתי ספר. בפועל, בשטח אחד שיועד לגן ילדים פותח מגרש ספורט, השטח השני נותר ריק, ובמגרש השלישי, בהתאם לתוכנית השכונתית, נחנכו בשנת 2009 שני בתי ספר חדשים. בשכונה פועלים גני ילדים ובית ספר נוסף באמצעות עמותה פרטית וללא קשר לייעוד הקרקע.	0.5	12	מבני ציבור
בשכונה יועד שטח אחד בלבד עבור מסחר, בתת השכונה עבדייה וצמוד לתלפיות מזרח. בהתאם למיקומו של המגרש, נקבע כי השימושים בו "היו תואמים לתפקודו של האיזור כאזור תפר בין האוכלוסייה היהודית והאוכלוסייה הערבית". בפועל, השטח הוא בבעלות משפחה אחת ובשימושה הבלעדי, המתחם מגודר והגישה אליו מוגבלת.	0.5	6	מסחר
לשכונת תלפיות מזרח מתוכננות שתי הרחבות על אדמות אום ליסון. הרחבה גדולה מתוכננת להיבנות על אדמות מדינה בצמוד לכניסה לאום ליסון (ראו סיפור מסגרת), ובה יבנו בתי מגורים בני שש קומות ובאחוזי בנייה גבוהים. צפונה יותר, בצד המערבי של הכביש הראשי ובין בתי עבדייה, נמצאת בתהליך בניה התרחבות נוספת קטנה יותר, על קרקע בסכסוך.	4	56	הרחבות של תלפיות מזרח
כולל שטחים לא מתוכננים.	1	17	אחר
	100	1,233	סה"כ

*ייעוד הקרקע למגורים בשכונה מאפשר 37.5 אחוזי בנייה בשתי קומות בלבד, ולא יותר מ-3 יחידות דיור לדונם.